

Motion till riksdagen

1988/89:A454

av Bengt Westerberg m. fl. (fp)

Regionalpolitiken

1. Regionalpolitikens problem: brist på arbete och brist på arbetskraft

Regionalpolitiken skall öka den enskildes möjligheter att fritt kunna välja arbete och bostadsort och åstadkomma en mer likvärdig ekonomisk, social och kulturell standard för landets olika delar. Regionalpolitik har bedrivits med särskilda statliga stödmedel sedan 1960-talet. Det var då det statliga lokaliseringsstödet introducerades. Efter hand har både omfattningen av det statliga stödet och antalet stödformer vuxit. Idag är det en mycket omfattande medelsarsenal som står till regionalpolitikens förfogande.

1988 uppvisar en positiv sysselsättningsutveckling. De fallande arbetslöshetssiffrorna inskränker sig inte bara till de traditionella expansionsområdena. Även andra delar av landet kan uppvisa minskade arbetslöshetstal. Den högkonjunktur Sverige upplever idag är så stark att den får märkbart genomslag även i sysselsättningstalen för problemregionerna.

1.1 Att skapa arbeten...

Vår bedömning är dock att de långsiktiga problemen vad gäller den regionala balansen kvarstår, trots statistiken vad gäller befolknings- och sysselsättningsutveckling under det gångna året. Det scenario den regionalpolitiska utredningen (SOU 1984:74) och ett flertal expertrapporter (bland annat FA-rådets bok "I framtidens kölvatten") målat upp har inte förlorat sin aktualitet.

Återkommande i debatten är beskrivningar där expansionen i hög grad är koncentrerad till ett fåtal orter och regioner. Bland de expansionsområden man nämner är: Göteborgsområdet, Malmö-Lund, Linköping, Uppsala-Stockholm och Umeå-Luleå. I andra delar av landet skulle förhållandena utvecklas i mindre gynnsam riktning. FA-rådets forskare menar att inslaget av sociala åtgärder och skilda former av självhushåll kommer att bli mer markant i dessa delar av landet. Forskarna varnar, i likhet med den regionalpolitiska utredningen, för att tilltagande regionala motsättningar kan bli en följd av utvecklingen.

Förvisso kan dessa beskrivningar avfärdas som alltför förenklade och tillspetsade. Men i sina allmänna grunddrag är de inte helt osannolika. Den optimism rörande möjligheterna att åstadkomma och vidmakthålla regional balans, som förekom under sjuttioalet, har nu förbytts i mörkare hotbilder.

En icke oväsentlig orsak synes vara själva karaktären hos de delar av näringslivet, som idag är stadda i snabb utveckling. Om tidigare regionalpolitik i hög grad handlade om att möta problemen i samband med lantbrukets rationalisering och tillverkningsindustrins expansion står vi idag inför en situation, där strukturrationaliseringen inom traditionella näringar kombineras med introduktionen av ny teknik inom informationsbehandling, biokemi och andra kunskapsintensiva eller högteknologiska områden. Även tjänstesektorn är betydelsefull i detta sammanhang. Den privata tjänstesektorn är idag stadd i expansion, och inom denna finns en rejäl tendens till koncentration till storstadsområden.

Ibland brukar den nya tekniken för informationsbehandling och informationsöverföring beskrivas som en teknik för decentralisering. Datateknik överbryggar avstånden. Men samtidigt har man pekat på att denna teknik medför behov av koncentration eller närhet. Behovet av direkta personkontakter ökar i informationsområdet, liksom behovet av närhet till kunskapscentra, goda kommunikationer och ett mångsidigt kulturutbud.

Regionalpolitik handlar därför inte endast om problem längs den traditionella nord-syd-axeln, om "Norrlands-problem". Det handlar idag om hur riket som helhet skall kunna undgå en kraftig koncentration av människor, verksamheter och resurser till ett mycket litet antal befolkningstäta regioner.

1.2 ...och att fylla dem

Samtidigt är de regionalpolitiska problemen som utsatta regioner upplever idag mer komplicerade än tidigare. Dessa drabbas av en dubbel obalans. Problemen präglas av att man har svårt att såväl skapa och vidmakthålla arbetstillfällena som att attrahera arbetskraft till vissa av de arbetsuppgifter som finns.

Brist på arbetstillfällena är idag ett problem på många orter, i synnerhet industriorter. Industrin har samtidigt stora svårigheter att besätta lediga platser, inte minst sådana som kräver teknisk utbildning eller annan kvalificerad kompetens. Offentlig sektor har rekryteringsproblem inom bl.a. vården. Detta är särskilt allvarligt mot bakgrund av den åldersammansättning vi kan finna hos befolkningen i glesbygder.

Även inom andra områden finns bristsituationer. Inte minst gäller det personer, vilka i kraft av sin utbildning eller sina allmänna kvalifikationer har en strategisk roll.

För arbetsmarknadssektorn i stort kommer det att råda en betydande brist på arbetskraft under de kommande åren. Till denna förväntade utveckling bidrar den utjämning av den s.k. "ålderspuckeln" som kommer att ske under 90-talet. Antalet ungdomar som kommer ut på arbetsmarknaden minskar samtidigt som vi får en kraftig ökning av individer i de högsta åldrarna. Det finns alltså tecken på att arbetskraftsbristen är av permanent natur. I vår motion om arbetskraftsutbudet vidareutvecklas folkpartiets allmänna syn och program rörande dessa frågor.

Orsakerna till att mindre expansiva regioner eller redan problemtungda orter kan få extra svårigheter är flera. Miljöfaktorerna spelar en viktig roll,

som bristande närhet till utbildning, dåliga kommunikationer och ensidighet i näringsstrukturen. Den sistnämnda medför ofta svårigheter att finna sysselsättning för medflyttande make.

I folkpartiets partimotion om sjukvård föreslås åtgärder för att stimulera rekrytering av läkare och annan sjukvårdspersonal i bristområden. Bland annat framhålls att studieskulden bör kunna nedskrivs vid tjänstgöring i läkarglesa län. Den regionalpolitiska kommittén bör pröva om inte motsvarande stimulanser att etablera sig i bristområden bör kunna gälla även för andra kategorier av arbetskraft med högre utbildning.

2. Kreativa miljöer för regional balans

Det faktum att de regionalpolitiska problemen nu är mer sammansatta – att de innefattar både brist på arbetstillfällen och brist på arbetskraft – understryker ytterligare behovet av att politiken ändras till att mer handla om "mobiliseringspolitik" än "lokaliseringspolitik". Målet för regionalpolitiken måste vara att skapa miljöer som kan stimulera kreativitet, enskilda initiativ och lokal mobilisering av resurser. Den tid, då regionalpolitikens huvudinriktning var att från nationell nivå dirigera "lokaliseringsbara enheter" till problemdrabbade områden, måste vara över.

Vissa forskare hävdar att det finns en "kritisk massa", en viss storlek, som krävs för att en miljö skall vara kreativ. Detta antagande är en av utgångspunkterna när man knyter kreativiteten till den stora staden. Emellertid finns exempel på nyskapande och kreativa miljöer även utanför de större städerna. Kreativiteten i dessa fall kan antas bygga bl.a. på de normer, som återfinns på den mindre orten. En viss "anda" som stimulerar egna initiativ och eget företagande är förhärskande. En sådan "anda" kan inte kommenderas fram från central nivå; den måste växa fram underifrån.

Men staten och andra organ kan underlätta dess framväxt genom att skapa gynnsamma förutsättningar för den. I detta sammanhang blir bl.a. utbildningsväsendet och annan infrastruktur av central betydelse. Viktiga grundelement i en kreativ miljö är nämligen tillgång till kunskaper och goda kommunikationer. Områden som traditionellt inte setts som specifikt "regionalpolitiska" blir mot denna bakgrund mer centrala för den regionala utvecklingen, medan de kostnadsdämpande styrmedlen inte kommer att ha samma dominerande roll inom regionalpolitiken som tidigare.

En annan följd av detta omtänkande är att regionalpolitiken i högre grad än tidigare måste rikta sig mot mindre företag. Det är i mindre företag – oavsett om de är nyetablerade eller "avknoppade" från större enheter – som en stor del av de för regionalpolitiken viktiga initiativen kommer att tas.

Många av de åtgärder som är nödvändiga för att stimulera tillkomsten av kreativa miljöer är också viktiga för att möta arbetskraftsbristen. Närhet till kunskapscentra är nödvändig för att företagsamheten skall kunna rekrytera personal, vidareutbilda den och följa den tekniska utvecklingen. Samma närhet medför att färre ungdomar tvingas flytta från hemlandet för att få utbildning. Ett gott kulturutbud både stimulerar skaparandan på orten och gör denna mer attraktiv att bo i. Ett mångsidigt näringsliv medför både minskad känslighet för konjunktursvängningar och större möjligheter att

lösa "medföljandeproblematiken" när det gäller rekryteringen av arbetskraft.

Mot. 1988/89
A454

Det finns all anledning att anta att såväl den ekonomiska som den tekniska utvecklingen framöver kommer att ske i allt snabbare takt och internationaliseras.

I detta läge är det en styrka, även för ett litet land som Sverige, att upprätthålla mångfald och flexibilitet vad gäller miljöer för nytänkande. Alltför kraftig koncentration riskerar leda till sårbarhet. Med ökade möjligheter att mobilisera lokala resurser och ta tillvara lokal initiativkraft nås en "riskspridning", som kan vara till gagn för riket som helhet.

Regionalpolitiken måste också innebära att vi slår vakt om den typ av utvecklingscentra, som våra större städer utgör. Utan tvekan finns verksamheter, som är beroende av de stora utbildningsinstitutioner och de speciella kontaktytor som hör städerna till.

Samtidigt bör understrykas att en överhettning i storstäderna inte är bra. Överhettning leder till trängsel och miljöproblem. En politik som ökar möjligheterna att finna sysselsättning och bedriva verksamhet utanför storstäderna är därför till fördel också för storstadsområdena. Det finns alltså ingen anledning att generellt utmåla en kraftig motsättning mellan de större städerna och andra delar av landet.

3. De regionalpolitiska medlen

Traditionellt har regionalpolitiken handlat om att genom kostnadsdämpande insatser överbrygga de speciella nackdelar som avstånd och klimat skapar i vissa regioner, då främst i norra Sverige. Denna "lokaliseringspolitik" är i hög grad inriktad mot traditionell tillverkningsindustri, för vilken kostnadsrelationer kan antas vara av betydelse vid val av etableringsort.

Men regionalpolitik handlar inte bara om att minska kostnadsskillnader. Behovet ökar av en mer utvecklingsinriktad regionalpolitik, vars syfte är att skapa sådana fysiska, sociala och kulturella miljöer att kreativitet och nyskapande stimuleras. En sådan "mobiliseringspolitik" är främst långsiktigt verkande, och den ställer stora krav på sektorssamordning i insatserna.

Vid sidan om dessa insatser krävs enligt vår mening även en politik för att möta snabbt uppdykande och lokala kriser. Den svenska näringsstrukturen och etableringsmönstren inom näringslivet har lett till att många orter domineras av ett eller ett fåtal företag. Detta medför en sårbarhet, där orters hela existens hotas vid snabba förändringar på de marknader det på orten dominerande företaget är beroende av. I sådana situationer måste staten vara beredd att ingripa snabbt – bland annat med "paket" av skilda slag.

Men mycket av den "paketpolitik" regeringen bedrivit under senare tid har inte avgränsats till akutåtgärder mot sådana plötsligt uppkomna, lokala sysselsättningskriser. Det är vår uppfattning att "paketpolitiken" i stället kommit att ersätta annan, mer långsiktig, regionalpolitik. I stället för långsiktiga, kontinuerliga, satsningar har regionalpolitiken i allt högre grad kommit att bedrivas stötvis, i form av återkommande stora "paket".

Relationen mellan "paketpolitiken" och övrig mer kontinuerlig regionalpolitisk verksamhet aktualiserades senast i samband med propositionen till

1987/88 års riksmöte om särskilda insatser i Norrbottens län. Paketet karakteriseras av en blandning av kort- och långsiktigt verkande åtgärder. Det finns idag flera "krislän" i den meningen, att länet präglas av djupare och allvarigare problem än många andra delar av landet. Men dessa problem kan knappast sägas vara plötsligt uppdykande eller överraskande. Den allmänna problembilden har varit känd sedan länge. Detta ställer frågan om relationen till övrig regionalpolitik på sin spets – inte minst gäller det mer långsiktigt verkande insatser för infrastruktur, teknikspridning och FoU.

Med den sektorisering som präglar det regionalpolitiska arbetet finns fördelar med att bedriva stöd- och utvecklingsverksamheten i form av återkommande större satsningar med några års mellanrum. I och med att arbetet bedrivs i projektform underlättas sektorssamordningen.

Samtidigt finns nackdelar med detta arbetssätt. Risken är att mer långsiktigt och övergripande tänkande kommer i skymundan när "paketens" innehåll sätts samman. Enligt vår mening har detta varit ett påfallande drag i samband med flera av regeringens "paket". Ofta redovisas inte i propositionerna någon egentlig argumentation för de avvägningar som legat till grund för insatserna. I flera fall har t.o.m. beskrivningen av användningen av de föreslagna medlen varit bristfällig.

Speciellt i situationer av arbetskraftsbrist kan "paketpolitik", där alternativ till denna finns, vara till direkt *nackdel* för utvecklingsarbetet. Flera av de insatser som brukar föreslås – icke minst vad gäller högskolan – inbegriper rekrytering av kvalificerad personal. Eventuella rekryteringsproblem underlättas knappast av att utvecklingsinsatserna beslutas stötvis i stället för mer kontinuerligt.

Enligt vår mening bör regeringen fortsättningsvis söka former för det regionalpolitiska utvecklingsarbetet vilka medger att en större del av insatserna kan ske mer kontinuerligt. Därmed skapas bättre möjligheter för långsiktighet i arbetet samtidigt som hänsyn kan tas till problem vilka kan följa av t.ex. brist på arbetskraft. Riksdagen bör som sin mening ge regeringen ovanstående principer för det regionalpolitiska arbetet till känna.

4. Utbildning

Det etablerings- och expansionsmönster vi idag kan se tendenser till antyder att närhet till högre utbildning blivit en allt viktigare etableringsfaktor. Nyskapande inom olika områden förutsätter i ökad utsträckning tillgång till särskild kompetens, och genomförandet av nya idéer – alltså själva produktionen – blir i allt större utsträckning beroende av tillgång till välutbildad arbetskraft. Bägge faktorerna skapar ett tryck på de orter där högre utbildning, främst med naturvetenskaplig och ekonomisk inriktning, finns att tillgå.

Dessa tendenser ställer högskolepolitiken inför nya uppgifter. När de regionala högskolorna byggdes ut handlade det mest om att öka människornas tillgång till högre utbildning på nära håll. De regionala högskolorna byggdes upp kring verksamheter, vilka också återfanns på de gamla universitetssorterna.

Idag har de regionala högskolorna i växande utsträckning profilerat sig genom att inrikta sin verksamhet på regionala behov, antingen som dessa framställs av andra grupper inom regionen eller som de uppfattas av högskolan själv. Man har sökt dra nytta av närkontakten med de regionala avnämarna.

Denna utveckling innebär att det idag är relevant att beskriva högskoleorganisationen som en kedja med flera länkar. Genom ett system med regionalt förankrad högskoleutbildning ges regionerna kontakt även med de forskningsresultat som de större högskolorna producerar. De regionala högskolorna kan därmed spela en viktig roll i den teknik- och kunskaps-spridning, som utgör en central faktor för att företag skall kunna etablera sig utanför universitetsorterna. Den regionala högskolan fungerar som ett kunskapscentrum, där företag och myndigheter får tillgång till tillämpad forskning, utvecklingsarbete, utredningsverksamhet och utbildning.

De små och medelstora högskolornas FoU-verksamhet har till stor del vuxit fram med hjälp av externa medel. Därmed har tillämpad forskning, utvecklingsarbete och utredningsverksamhet fått en inriktning mot området, där den regionala högskolans lokala kontakter och nätverk utnyttjas. Det är viktigt att organ för samverkan mellan den regionala högskolan och avnämarna utvecklas vidare. Idag har en rad olika former för sådan kontakt och samverkan tillkommit, och även framöver bör frihet i fråga om formerna för t.ex. stiftelsers och teknikcentras utveckling råda. Utvecklingen av kontaktnät och samverkansformer måste få ske på egna villkor. Mångfald är av stort värde även inom detta område.

Folkpartiet ser positivt på den samverkan som vuxit fram mellan de regionala högskolorna och avnämarna i form av bl.a. uppdragsverksamhet. Även framöver måste en viktig del av de regionala högskolornas verksamhet ha denna inriktning. Men den utvecklingen rymmer också faror. Högskolan kan bli för beroende av regionens näringsliv och myndigheter.

I den mån en region drabbas av ekonomiska och andra problem kan detta medföra att även högskolan försvagas. Den regionala högskolan kan på detta sätt komma att reflektera regionala problem snarare än verka som en kraft för förnyelse. Högskolan måste ha sådan egen kraft och stabilitet, att den kan medverka till att stimulera nyskapande och förändringar i en region.

Det är viktigt att goda möjligheter finns för forskningsanknytning och kontakter mellan universiteten och regionala högskolor. Målsättningen bör vara att de mindre och medelstora högskolornas lärare har ett brett kontaktnät med verksamheten vid andra högskolor, och att de ges möjlighet att löpande följa forskningens och utbildningens utveckling vid dessa. Samtidigt förutsätter en god forskaranknytning av undervisningen vid de mindre och medelstora högskolorna att lärarna vid dessa forskar själva.

I folkpartiets motion om högskolan beskrivs åtgärder för att stärka högskolan allmänt, och vilka vägar som kan komma i fråga för att underlätta högskolelärares forskning. Vad gäller systemet för fördelning av medel till lärares forskning (den s.k. "rörliga resursen") föreslås där att vissa regionala högskolor skall få egna medel avsatta för lärares forskning, samtidigt som kvalitetskontrollen av forskningsansökningarna skall utföras vid någon större högskola. I den högskolepolitiska motionen föreslås också åtgärder för

att förstärka lärarnas kompetens vid mindre och medelstora högskolor. Det gäller att öka antalet disputerade lärare vid dessa högskolor, och vi föreslår ökade insatser för att nå detta mål.

Dessa förändringar innebär ökad självständighet för de mindre och medelstora högskolorna. Samtidigt innebär de förbättrade kontakter mellan dessa och universitetet och de större högskolorna. Vad gäller lärares forskning skall kvalitetsbedömningar ske vid den större högskolan, och när det gäller odisputerade lärares vidareutbildning sker forskarutbildningen vid någon större högskola. De mindre och medelstora högskolorna ges möjlighet att själva välja inriktning på forskningen. Samtidigt hålls kontakten med de större högskolorna i frågor om vilka kvalitetsnormer som skall gälla i olika hänseenden.

En annan väg att öka kontakterna mellan mindre och större högskolor är att gå vidare med det system av fakultetsanknutna professorer, som redan idag finns på flera håll. Denna punkt vidareutvecklas i folkpartiets högskolepolitiska motion.

Ytterligare en väg att förstärka kontakterna mellan de större och de mindre högskolorna är att vissa delar av grundutbildningen vid de större högskolorna läggs vid någon av de regionala. Så sker idag i Västerås, där det finns möjlighet att läsa de två första åren av civilingenjörsutbildningen. De studerande läser sedan vidare vid KTH i Stockholm. Detta exempel bör kunna leda till efterföljd på fler håll.

De regionalpolitiska argumenten för en utveckling av högskoleutbildningen på regional nivå äger till stora delar även tillämplighet vad gäller gymnasieskolan. En gymnasieutbildning av god kvalitet är även den en förutsättning för regional utveckling. Tillgång till gymnasieutbildning är dessutom en viktig faktor när enskilda väljer bostadsort, och är i många fall en förutsättning för att bosättningsbeslutet skall kunna gälla även på längre sikt. Gymnasieskolornas lokaler och utrustning kan dessutom fungera som en allmän tillgång för regionen.

Riksdagen har fattat beslut om en försöksverksamhet med en förlängning av gymnasieskolans tvååriga utbildningslinjer. En sådan reform är mycket angelägen. Ett ökat inslag av praktik i gymnasieutbildningen innebär att kontakterna mellan gymnasieskolan och de lokala avnämarna stärks. Därmed kan ett samspel mellan gymnasiet och den lokala arbetsmarknaden utvecklas. Dessutom ges ungdomar en viktig introduktion till och kontakt med lokala arbetsgivare.

I samband med riksdagsbeslutet kritiserade folkpartiet regeringen för att planeringen inför försöksverksamheten var bristfällig och hotade att äventyra reformens genomförande. Vi kan nu konstatera att parterna på arbetsmarknaden inte visat sig förmögna att samverka kring genomförandet av försöksverksamheten. Samtidigt som vi riktar kritik mot parterna för detta vill vi påminna om att det yttersta ansvaret för försöksverksamhetens genomförande vilar hos regeringen, och att regeringen måste vara beredd att vidta åtgärder om försöksverksamheten äventyras.

Folkpartiets allmänna utgångspunkter vad gäller ungdomsutbildningen bygger på idéer om ökade möjligheter till lokal variation och experiment. Därmed ökar också skolans möjligheter att ta del av och delta i arbetet för

lokal mobilisering och utveckling inom regionen. I vår motion om skolan framförs ett program rörande bland annat kontakterna mellan gymnasieskolan och näringslivet, ökade möjligheter till återkommande och kompletterande utbildning samt ökad flexibilitet i undervisningen.

Mot. 1988/89

A454

5. Stödsystemet

Folkpartiet anser att följande tre principer bör gälla som grund för stödsystemet:

A. De centralt givna stödformerna bör i högre grad vara generella. De skall vara lätta att administrera och det skall vara lätt för den enskilde att få veta vilka förutsättningar som gäller. Stödformer som innebär långtgående förhandlingar mellan företag och staten eller som innehåller betydande inslag av godtycke måste undvikas.

Det var mot denna bakgrund den icke-socialistiska regeringen våren 1982 medverkade till sänkta arbetsgivaravgifter inom stödområde A. Avsikten var att generellt förbättra förutsättningarna för verksamhet i speciellt utsatta delar av Norrlands inland. Den nytilträdde socialdemokratiska regeringen ändrade reglerna. Nedsättningen gäller numera i hela Norrbotten och endast industriell verksamhet.

Under våren 1988 presenterades en utvärdering av de sänkta arbetsgivaravgifternas effektivitet. Slutsatsen av denna var att de nedsatta avgifterna inte synes ha haft någon mer påtaglig effekt för Norrbottens del. Dessa resultat tycks ha medfört att vissa, bl.a. finansministern, ifrågasatt systemet med sänkta arbetsgivaravgifter.

Enligt vår mening är sådana slutsatser förhastade. Dels har utvärderingen utsatts för kritik – bland annat därför att den studerade perioden varit för kort för att effekterna skall bli synliga, dels visar undersökningar att alternativet – de selektiva styrmedlen – i många fall gått till företag som inte lyckats överleva.

Från folkpartiets sida har vi under en rad år ställt krav på ändringar i systemet med sänkta arbetsgivaravgifter. Ändringar, som aktualiserar ytterligare av debatten i samband med utvärderingarna av de regionalpolitiska stödformerna.

Enligt vår mening har det faktum att inte hela stödområde A omfattats av nedsatta arbetsgivaravgifter fått åtminstone tre negativa effekter. För det första blev resultatet en relativ försämring av konkurrensläget för de kommuner som redan tidigare hade nedsatta avgifter. För det andra innebar begränsningen till vissa branscher att stödet blev mindre effektivt; t.ex. undantogs jord- och skogsbruk. För det tredje blev systemet mer krångligt och ibland godtyckligt.

Enligt vår mening bör ett system med sänkta arbetsgivaravgifter utformas så att områdena med de största regionala problemen kommer i åtnjutande av det. Den typ av permanent och generell subvention som sänkta arbetsgivaravgifter innebär har sannolikt störst relevans för regioner som har permanenta problem beroende på sådant som klimat- och avståndsfaktorer. Detta talar för att hela stödområde A bör komma i åtnjutande av sänkta arbetsgivaravgifter. Systemet med sänkta arbetsgivaravgifter bör också vidgas så att det

omfattar all icke-offentlig verksamhet.

Den regionalpolitiska kommittén bör ges i uppdrag att föreslå förändringar i systemet med sänkta arbetsgivaravgifter enligt ovanstående modell.

AMS har kommenterat utvärderingen av systemet med sänkta arbetsgivaravgifter genom att påpeka att dagens förhållanden innebär en sänkning av de totala kostnaderna för företaget med ca 3%. Detta skulle innebära att företaget kan sänka priset med 1%. Enligt AMS kan sänkningar i denna storleksordning knappast leda till någon sysselsättningsökning. Mot denna bakgrund bör den regionalpolitiska kommittén överväga behovet av ändrade nivåer i arbetsgivaravgiftsnedläggningen.

Vi föreslår vidare att den mest utpräglat selektiva stödformen som administreras centralt, offertstödet, avskaffas. Detta stöd bestäms från fall till fall och utgår efter förhandlingar mellan enskilda företag och staten. Statens förhandlingsläge är därvid sällan att flera "anbud" för en regionalpolitiskt motiverad åtgärd finns, utan man är ofta hänvisad till diskussioner med ett enda företag.

B. Beslut om selektiva stöd bör decentraliseras. Selektiva stöd förutsätter goda möjligheter att bedöma enskilda projekt och god kännedom om lokala och regionala förhållanden. Därför bör denna typ av stöd i stor utsträckning fördelas på den regionala nivån, där förutsättningarna för lokalkännedom, smidigt beslutsfattande och närhet till problemen är större än på central nivå.

I budgetpropositionen föreslås ett oförändrat anslag – 690 mkr – i länsanslag. Vi bedömer det som osannolikt att detta belopp kommer att visa sig tillräckligt för att möta behoven under kommande budgetår. Vi kan konstatera att så ej varit fallet under innevarande år, och att riksdagen så sent som i december 1988 tagit ställning rörande tillskott till anslaget. Vi föreslår därför att anslaget för regionala utvecklingsinsatser m.m. ökas med 170 mkr till 860 mkr.

Posten för projektmedel inom länsanslagen är idag maximerad. Detta innebär att man på länsnivån inte ges full frihet att själv prioritera de regionalpolitiska medlens användning mellan projektsatsningar, glesbygdsstöd och stöd till företag. 1984 års utredning framförde förslag om att det inte skulle sättas någon gräns för hur stor del av det samlade länsanslaget som kan användas för projektsatsningar. Trots en positiv remissopinion, och trots att regeringen i den påföljande propositionen (prop 1984/85:115) uttalade sig i starkt positiva termer om projektverksamheten, föreslog regeringen att maximeringen av projektmedlen skulle finnas kvar.

Efter kritik från riksdagens revisorer rörande bristande rapportering av projektverksamheten har ett arbete satts igång för att förbättra redovisningen, administrationen och uppföljningen av projektmedlens användning. Från folkpartiets sida anser vi att maximigränsen för projektmedlen bör tas bort i samband med att förslag genomförs i den riktning bl.a. statskontoret föreslagit. Detta skulle – i linje med de principer vi i det ovanstående förordat för stödssystemet – öka friheten på den regionala nivån att göra egna bedömningar och finna egna linjer för den regionala utvecklingen.

C. Användningsmöjligheterna för regionalpolitiskt stöd bör vidgas. Dagens regionalpolitiska stödformer är i hög grad riktade mot "hårda"

investeringar i tillverkningsindustrin. Denna inriktning blir allt mer otidsenlig i takt med att verksamheter baserade på kunskaper och tjänster ökar i betydelse. Det faktum att de regionalpolitiska stödformerna huvudsakligen kan utnyttjas endast till traditionella industriella investeringar riskerar på sikt leda till att näringsstrukturen i de problemdrabbade delarna av landet konserveras. Stödformerna måste därför förändras, så att de kan användas för att understödja etablering och vidareutveckling av de verksamhetsformer, som idag är stadda i snabb expansion.

Ett exempel på en sådan breddning har redan givits. Folkpartiet vill utöka nedsättningen av arbetsgivaravgifter till att gälla all icke-offentlig verksamhet. Härigenom vinnns också fördelar i hanteringen av denna stödform. Idag föreligger problem när det gäller klassificeringen av företagens branschtilhörighet. När det gäller gränfall kan detta leda till en olycklig snedvridning av konkurrenssituationen. De försök att komma till rätta med detta problem som hittills gjorts är inte tillfredsställande. Snarast har de lett till att risk för godtycke skapas inom ramen för denna generella stödform.

Även vad gäller transportstödet vill folkpartiet se en utvidgning av användningsmöjligheterna. Dagens system innebär att stödet begränsas till att gälla anställda vid bidragsberättigat företag. Med tanke på att mindre företag framöver med stor sannolikhet kommer att spela en än viktigare roll för regional utveckling föreslår folkpartiet att persontransportstödet utvidgas till att även gälla egenföretagare. Vi föreslår sålunda att varje resa i tjänsten som faktureras företaget skall vara underlag för persontransportstöd.

Ett öppnande av stödsystemet mot fler verksamhetsformer skulle dessutom ha viktiga effekter för möjligheten att stödja etablering av turistprojekt i vårt land. Till inte ringa del omfattar sådana projekt idag satsningar, vilka inte kan kategoriseras som "hårda" investeringar. Ur regionalpolitisk synvinkel är det viktigt att investeringsbegreppet mjukas upp: turism är i dag en av de näringar, vilka ger glesbygden speciella möjligheter att utvecklas.

I SINDs rapport (1986:8) "Privata tjänstesektorn – regionala utvecklingsmöjligheter" framförs synpunkter som i långa stycken ligger i linje med de grundprinciper vi förordar. SIND slår fast att offertstöd inte är någon tillfredsställande lösning på tjänsteföretagens behov:

"För en annan lösning än offertstödet talar behovet att till företagen ge besked om tydliga och enkla spelregler, som klart markerar statsmakternas prissättning på företagsutveckling i stödområdet."

I stället föreslår SIND att andra regionalpolitiska stödformer bör öppnas även för sådant som kontorslokaler och immateriella investeringar. I SIND:s yttrande till den regionalpolitiska utredningen i december 1988 (SIND PM 1988:10) har liknande förslag i denna riktning framförts. Utan att ta ställning till SINDs förslag i alla detaljer anser vi att denna typ av förändringar av stödsystemet ligger väl i linje med de synpunkter vi framfört.

Vid sidan om dessa förändringar i stödsystemet föreslår folkpartiet att lokaliseringsslånen ersätts med ett garantisystem för lån till företag inom stödområdet. Näringslivets möjligheter till finansiering har förbättrats under de senaste åren, och det står klart att någon subvention i samband med

långivningen inte längre förekommer. För att de företag som har otillräckliga säkerheter skall kunna få lån bör i stället statliga garantier införas.

Mot. 1988/89
A454

6. Län, kommuner och samordning

Vi har i det ovanstående velat tilldela länsstyrelserna en än viktigare roll i regionalpolitiken. Genom att länsanslagen förstärks blir beslut på länsplanet mer centrala för regionens utveckling. Genom att styra länsanslagens storlek mellan olika stödområden och regioner kan rikspolitiska värderingar med utgångspunkt i nationella bedömningar om problemens omfattning få genomslag i praktisk politik.

Vi kan idag se hur kommunerna i vissa fall ger direkta eller indirekta subventioner till enskilda företag och industriella projekt. Folkpartiet anser denna utveckling vara olycklig. Den kan lätt ge upphov till en kamp mellan olika kommuner för att med allt större subventioner locka till sig företag och sysselsättningstillfällen. Vi anser att kommunernas insatser inom näringspolitiken bör begränsas till att skapa goda förutsättningar för företagsamheten genom god service när det gäller social omsorg, transporter, arbetsplatsområden, bostäder, kulturaktiviteter m.m. Någon förändring av den allmänna kompetensregeln att kommunerna själva får vårda sina angelägenheter bör självfallet inte ske.

Länens roll inom regionalpolitiken kommer att ställa stora krav på länsorganens förmåga till överblick, planering och sektorssamordning. Det är inte svårt att finna exempel på bristande sektorssamordning. Det förekommer exempelvis att decentralisering av viss statlig verksamhet inom länen neutraliseras genom att annan verksamhet samtidigt flyttas in till huvudorten. I detta perspektiv är den s.k. Norrbottensmodellen av intresse, där man söker samordna länsverksamheten genom att ändra relationerna mellan de skilda länsnämnderna och länsstyrelsen. Den kommitté som haft i uppdrag att utvärdera bl.a. Norrbottensmodellen avslutar sitt arbete i januari 1989. Dess förslag innebär ökade möjligheter till samordning av bl.a. regionalpolitiska insatser på länsnivån.

Det är uppenbart att projektmedlen inom länsanslaget haft positiva effekter på sektorssamordningen inom länen. Så t.ex. är det inget ovanligt att skilda aktörer, som den regionala högskolan och utvecklingsfonden, samverkar med länsstyrelsen vid planeringen och genomförande av projekt. Som ovan framgått föreslår vi att maximigränsen för projektmedlens dimensionering avskaffas.

Även de regionala utvecklingsfonderna spelar en roll i regionalpolitiken. Genom anslag för företagsutveckling ("regionalt utvecklingskapital") får dessa del av medel som hänförs till regionalpolitiken. Fonderna bedriver i övrigt såväl kreditverksamhet som serviceverksamhet till näringslivet. Områdena om de regionala utvecklingsfondernas verksamhet skiftar. Några aktuella utvärderingar av fondernas effektivitet finns inte att tillgå.

De förslag vi lagt fram att ersätta lokaliseringsslånen med statliga kreditgarantier skulle – i kombination med SIND:s förslag om överföring av uppgifter från utvecklingsfonden till länsstyrelsen – innebära att fondens uppgifter renodlades till service- och konsultrollen.

I samband med en sådan renodling av utvecklingsfondens roll bör modeller där fonden utsätts för konkurrens provas. Detta kan ske på olika sätt. Inför det stöd för inköp av konsult- och utvecklingsinsatser som SIND föreslagit skulle detta kunna medföra att utvecklingsfondens kansli får konkurrera på lika villkor med andra konsulter om att få sälja sina tjänster till dessa företag. En annan modell är att länsstyrelsen köper experttjänster efter ett anbuds-förfarande, där utvecklingsfonden kan ingå. Därmed skulle relationen länsstyrelse-utvecklingsfond påminna om den mellan länsarbetsnämnd och AMU.

7. Kommunikationer

Den nya tekniken medför en ny situation vad gäller kommunikationer i åtminstone två avseenden. För det första har möjligheterna till kommunikation förändrats genom de ökade möjligheterna till informationshantering och överföring. Budskap kan idag med mycket stor hastighet överföras över stora avstånd. För det andra har behovet av kommunikation förändrats. Vi har pekat på vad vissa forskare betecknar som en "paradox": att "informations-samhället" inte bara ökar möjligheterna till snabb och enkel informations-överföring utan också ökar behovet av direkta personkontakter, och därmed behovet av snabba och effektiva persontransporter.

Mot bland annat denna bakgrund är flygtrafikens utformning av största vikt. Inrikesflyget har expanderat mycket kraftigt under senare år. Allt fler väljer flyget framför andra kommunikationsmedel. Och att detta sker är inte överraskande. När behovet av personkontakter ökar i ett land med stora avstånd är en sådan utveckling naturlig.

Det finns idag goda möjligheter att flyga till Stockholm från skilda delar av landet. Men det är fortfarande svårt att flyga på "tvären", detta trots att det finns uppenbart intresse från mindre flygbolag att få starta sådana linjer. När ansökningar om att få etablera dessa linjer har inkommit till myndigheterna har de många gånger avslagits.

Dagens system innebär att SAS och Linjeflyg har företrädesrätt till koncession. Först om SAS och Linjeflyg inte vill driva trafik på en linje finns det förutsättningar för privata flygbolag att få driva trafiken. I folkpartiets trafikpolitiska motion föreslås en uppluckring av detta koncessionssystem när rådande avtal löper ut. Men även innan detta kan ske finns utrymme för att öka antalet alternativ inom flygtrafiken. Någon företrädesrätt för koncessioner finns nämligen inte för regionalflyget eller sekundärnätet. För dessa linjer finns det alltså förutsättningar för myndigheterna att medverka till att det skapas ett ökat utbud och konkurrens mellan olika företag. Luftfartsverket bör följaktligen enligt folkpartiets mening mer positivt tillmötesgå ansökningar om att få starta nya flyglinjer.

Det trafikpolitiska beslutet innebär en ny organisation för järnvägstrafiken. 1979 års trafikpolitiska beslut följs upp. Syftet är att likvärdiga konkurrensförutsättningar skall skapas mellan olika trafikgrenar för att åstadkomma samhällsekonomiskt effektiva transportlösningar.

Även ur ett regionalpolitiskt perspektiv är det positivt att trafikgrenarna får konkurrera på samhällsekonomiskt likartade villkor. Då kommer kostna-

derna för skilda transportmedel att visa sig klarare; såväl på regional som nationell nivå skulle beslut om driften och omfattningen av kommunikationerna kunna grundas på ett ur samhällsekonomiskt perspektiv bättre beslutsunderlag.

Det trafikpolitiska beslutet innebar förverkligandet av en organisation för järnvägstrafiken som på viktiga punkter ansluter till krav folkpartiet tidigare rest. Icke minst gäller det uppdelningen av SJ i en trafikdel och ett banverk, och regionalisering av vissa delar av järnvägstrafiken.

Vi vill understryka att denna organisation ökar möjligheterna till avreglering och konkurrens inom järnvägstrafiken. Vi ser tydliga fördelar om SJ utformas som ett aktiebolag, med den större självständighet och flexibilitet som denna form ger. Ett större mått av entreprenadförfarande inom järnvägstrafiken skulle vidare bidra till ökad konkurrens och effektivitet. Redan idag finns exempel på sådana förfaranden, och sådana initiativ bör släppas fram och utnyttjas i betydligt högre utsträckning. För länstrafikbolagens del skulle detta innebära att uppgiften mer blir att handha upphandlingen av transporttjänster än att fungera som producenter. Det är vidare viktigt att länstrafikbolagen samverkar interregionalt.

Televerket har förändrat sin taxestruktur, och därmed bidragit till att göra Sverige "rundare". Det finns anledning att gå vidare på den inslagna vägen och ytterligare jämna ut taxorna mellan längre och kortare distanser.

På samma sätt som staten framöver kommer att ha ansvar för järnvägens infrastruktur har den idag ansvar för vägnätet. Det är viktigt att detta nät är i det skicket, att det inte hindrar att regionala idéer och projekt förverkligas. Därför måste större satsningar på turism eller liknande projekt samordnas med kommunikationernas utveckling.

Vägverket har kalkylerat med stora investeringsbehov fram till sekelskiftet. Det är uppenbart att behovet av vägtransporter, även mot bakgrund av ökade satsningar inom järnvägstrafiken, kommer att vara stort. Transporteffektivitet har blivit en viktig konkurrensfaktor inom vissa branscher: system för materialhantering med sista minuten – leveranser sprids och har blivit en del av företagens kapitalrationalisering. Det är sannolikt att en ökad användning av väg- och järnvägstransporter i kombination, s. k. kombitrafik, blir ett viktigt transportalternativ i framtiden.

Mot bakgrund av bl.a. behovet av tillskott till järnvägstrafiken är det uppenbart att allmänna medel inte kommer att förslå till väginvesteringar i den omfattning som vore önskvärt. Nya finansieringsmodeller måste därför prövas. Från folkpartiets sida anser vi att man bör förutsättningslöst pröva finansieringsmodeller vilka möjliggör privata insatser för att få till stånd önskvärda vägprojekt.

Hemställen

Med hänvisning till ovanstående hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om stimulanser för att rekrytera arbetskraft med högre utbildning till bristområden.

2. att riksdagen godkänner de allmänna riktlinjer för regionalpolitiken som framförs i motionens avsnitt 1–3,

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om utbildning och regionalpolitik (avsnitt 4),¹]

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om forskning vid mindre och medelstora högskolor,¹]

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om systemet med differentierade sociala avgifter,

4. att riksdagen beslutar anslå 860 miljoner kronor för regionala utvecklingsinsatser m.m. (anslaget D4),

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om avskaffande av maximigräns för projektmedel,

6. att riksdagen beslutar att offertstöd inte skall beviljas från och med 1989-07-01,

7. att riksdagen beslutar anslå 292 miljoner kronor i lokaliseringsbidrag m.m. (anslaget D2),

[att riksdagen beslutar att inte bara resa för anställd person utan även egenföretagare skall vara berättigad till persontransportstöd,²]

8. att riksdagen hos regeringen begär förslag om ett system med statliga kreditgarantier som ersätter lokaliseringsslån,

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om de regionala utvecklingsfonderna.³]

Stockholm den 25 januari 1989

Bengt Westerberg (fp)

Ingemar Eliasson (fp)

Karin Ahrland (fp)

Charlotte Branting (fp)

Sigge Godin (fp)

Ingela Mårtensson (fp)

Jan-Erik Wikström (fp)

Kerstin Ekman (fp)

Karl-Göran Biörsmark (fp)

Birgit Friggebo (fp)

Elver Jonsson (fp)

Anne Wibble (fp)

¹1988/89:Ub821

²1988/89:T919

³1988/89:N315

